

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 378

Zrównoważony rozwój organizacji – aspekty społeczne

Redaktorzy naukowi

Tadeusz Borys

Tomasz Brzozowski

Sabina Zaremba-Warnke

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja Wydawnicza: Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja dofinansowana ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu

**Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
we Wrocławiu**

Poglądy autorów i treści zawarte w publikacji

nie zawsze odzwierciedlają stanowisko WFOŚiGW we Wrocławiu

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-423-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
-------------	---

Część 1. Społeczna odpowiedzialność i zrównoważony rozwój a jakość życia

Jerzy Łańcucki: Poprawa jakości życia jako imperatyw zrównoważonego rozwoju	13
Justyna Maciąg: Zastosowanie koncepcji społecznej odpowiedzialności w tworzeniu sieciowego produktu turystycznego w regionie.....	30
Urszula Markowska-Przybyła: Odpowiedzialność sprzedawców jako wskaźnik kapitału społecznego regionów Polski.....	44
Piotr Rogala: Subiektywna jakość życia a cechy demograficzne badanej społeczności	59
Marian Woźniak: Jakość życia społeczeństwa jako główny cel rozwoju obszarów wiejskich woj. podkarpackiego	68

Część 2. Społeczna odpowiedzialność w przedsiębiorstwie

Marek Bugdol: Problem zaufania w koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu	79
Beata Domańska-Szaruga: Wybrane aspekty wykluczenia kredytowego w świetle założeń zrównoważonego rozwoju.....	91
Joanna Ejdys, Aleksandra Gulc: Koncepcja społecznej odpowiedzialności narzędziem poprawy innowacyjności przedsiębiorstw sektora MŚP	103
Justyna Górna: Społecznie odpowiedzialna organizacja w nadzorowaniu niezgodności na przykładzie przedsiębiorstw przetwórstwa mięsnego.....	116
Katarzyna Hys: Ocena zadań wewnętrznych realizowanych w ramach koncepcji CSR – wyniki badań naukowych	133
Magdalena Kaźmierczak: CSR a budowanie kapitału społecznego organizacji	146
Agata Lulewicz-Sas: Pomiar i ocena społecznie odpowiedzialnej działalności przedsiębiorstw – wyniki badań.....	158
Adam Płachciak: Znaczenie społecznej odpowiedzialności biznesu we wdrażaniu rozwoju zrównoważonego	168
Barbara Pytko: Model zintegrowanej odpowiedzialności organizacji w warunkach zrównoważonego jej rozwoju	178

Adam Skrzypek: CSR jako element strategii organizacji.....	191
Elżbieta Skrzypek: Społeczna odpowiedzialność – standardy i raportowanie	206
Wiesław Urban: Społeczna odpowiedzialność biznesu wspierana przez system ISO 9001	218
Maria Urbaniec: Raportowanie CSR jako narzędzie doskonalenia działalności biznesowej.....	228
Katarzyna Wróblewska: RESPECT Index jako bodziec do społecznie odpowiedzialnego inwestowania w Polsce.....	243

Część 3. Społeczna odpowiedzialność w organizacjach *non-profit*

Liliana Hawrysz: Rola organizacji sektora publicznego w kształtowaniu społecznej odpowiedzialności	255
Barbara Kryk, Anetta Zielińska: Dobre praktyki w kontekście odpowiedzialności za realizację polityki równościowej i pobudzania aktywności biznesowej kobiet	264
Elżbieta Krodkiewska-Skoczylas, Grażyna Żarlicka: Społeczna odpowiedzialność nie tylko biznesu.....	277
Krystyna Lisiecka: Społeczna odpowiedzialność w relacjach z interesariuszami w systemie ochrony zdrowia	296
Agnieszka Piasecka: Społeczna odpowiedzialność uczelni w kontekście wewnętrznego zapewnienia jakości.....	309
Janusz Reichel: Doskonalenie partnerstwa organizacji pozarządowych i biznesu. Wstępne wyniki badań	320
Agata Rudnicka: Budowanie relacji z dostawcami w organizacjach trzeciego sektora.....	332
Tadeusz Wawak: Zrównoważony rozwój uniwersytetów w warunkach permanentnej reformy szkolnictwa wyższego.....	340

Summaries

Part 1. Social responsibility and sustainable development vs. quality of life

Jerzy Łańcucki: Quality of life improvement as an imperative of sustainable development.....	29
Justyna Maciąg: The implementation of the CSR in the creation of a tourist network product in a region.....	43
Urszula Markowska-Przybyła: The responsibility of sellers as an index of social capital of Polish regions	58

Piotr Rogala: Subjective quality of life and demographic qualities of the sample community.....	67
Marian Woźniak: Quality of life as the main purpose of rural society development in the Podkarpackie Voivodeship.....	75

Part 2. Social responsibility in an enterprise

Marek Bugdol: The problem of trust in the concept of Corporate Social Responsibility.....	90
Beata Domańska-Szaruga: Selected problems of loan exclusion in the context of assumptions for sustainable development.....	102
Joanna Ejdys, Aleksandra Gulc: The concept of Corporate Social Responsibility as a tool for improving SMEs innovativeness.....	115
Justyna Górna: The organization of social responsibility in the supervision of nonconforming products on the example of meat company.....	132
Katarzyna Hys: Evaluation of internal tasks carried out in the framework of the CSR concept – results of scientific research.....	145
Magdalena Kaźmierczak: CSR and building of social capital for organization.....	157
Agata Lulewicz-Sas: Measurement and evaluation of socially responsible business activities – research results.....	167
Adam Płachciak: The role of Corporate Social Responsibility for the implementation of sustainable development.....	177
Barbara Pytko: An integrated model of social responsibility of an organization in its sustainable development.....	190
Adam Skrzypek: CSR as a part of organizational strategy.....	205
Elżbieta Skrzypek: Corporate Social Responsibility – standards and reporting.....	217
Wiesław Urban: Corporate Social Responsibility supported by ISO 9001 system.....	227
Maria Urbaniec: CSR reporting as a business improvement tool.....	242
Katarzyna Wróblewska: RESPECT Index as an incentive to socially responsible investing in Poland.....	251

Part 3. Social responsibility in non-profit organizations

Liliana Hawrysz: The role of public sector's organisation in the creation of social responsibility.....	263
Barbara Kryk, Anetta Zielińska: The good practices in the context of responsibility for realization of equality policy and for stimulation of women's business activities.....	276

Elżbieta Krodkiewska-Skoczylas, Grażyna Żarlicka: Social responsibility not only in business	295
Krystyna Lisiecka: Social responsibility in relations with stakeholders in the health care system.....	308
Agnieszka Piasecka: Social responsibility of universities in the context of the internal quality assurance	319
Janusz Reichel: Improving of partnerships between NGOs and enterprises. Initial research results	331
Agata Rudnicka: Building the relationships with suppliers in social economy and nongovernmental organisations	339
Tadeusz Wawak: Sustainable development of universities in terms of permanent higher education reform.....	357

Agnieszka Piasecka

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
e-mail: agnieszka.piasecka@umcs.lublin.pl

SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ UCZELNI W KONTEKŚCIE WEWNĘTRZNEGO ZAPEWNIENIA JAKOŚCI*

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie istoty społecznej odpowiedzialności oraz wewnętrznego zapewnienia jakości kształcenia w szkołach wyższych. Społecznie odpowiedzialna uczelnia służy otoczeniu, a jej odpowiedzialność względem społeczeństwa odnosi się do przygotowania absolwentów do pełnienia funkcji pracowników wiedzy. Oznacza to konieczność podejmowania działań w obszarze zapewnienia jakości kształcenia. W artykule zaprezentowane zostały wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w 79 polskich uczelniach, dotyczące wybranych elementów wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia w odniesieniu do europejskich standardów z tego zakresu. Analiza wyników badań wskazuje, iż w działaniach podejmowanych przez szkoły wyższe z zakresu zapewnienia jakości kształcenia można odnaleźć nawiązanie do elementów koncepcji społecznej odpowiedzialności.

Słowa kluczowe: społeczna odpowiedzialność, wewnętrzne zapewnienie jakości kształcenia, szkoła wyższa.

DOI: 10.15611/pn.2015.378.24

1. Wstęp

Uniwersytety¹ od początku swojego istnienia odgrywały ważną rolę w rozwoju społeczeństwa i gospodarki. Wraz z wpływem czasu, dokonującymi się przemianami kulturowymi, demograficznymi i ekonomicznymi rola i zadania szkół wyższych uległy ewolucji. Do tradycyjnych funkcji instytucji akademickich, tj. kształcenia i prowadzenia badań, została dołączona także trzecia funkcja: służba publiczna [*Polskie szkolnictwo wyższe...* 2009]. Współczesna uczelnia powinna zatem harmonijnie łączyć misję tworzenia i przekazywania wiedzy z podejmowaniem działań ukierunko-

* Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

¹ W niniejszej pracy autorka używa zamiennie pojęć: szkoła wyższa, uczelnia, uniwersytet, instytucja akademicka, gdyż dla prowadzonych rozważań nie jest istotne ich rozróżnienie.

wanych na potrzeby społeczności lokalnej [Woźnicki 2007], a zatem powinna budować relacje z jej otoczeniem. Zwraca to uwagę na kwestię odpowiedzialności uczelni wobec społeczeństwa. Ten aspekt funkcjonowania uczelni został uwypuklony w Deklaracji erfurckiej, w której stwierdzono, iż szkoły wyższe są zobowiązane do identyfikacji potrzeb społecznych i ekonomicznych oraz przyczyniania się do ich zaspokajania [*The Erfurt Declaration on University Autonomy* 1996].

Społecznie odpowiedzialna uczelnia podejmuje działania prowadzące do zapewnienia jakości świadczonych usług edukacyjnych i badawczych. Nasilenie działań z zakresu zapewnienia jakości ma miejsce od lat dziewięćdziesiątych XX w. i jest skutkiem realizowanego w Europie Procesu bolońskiego.

Celem niniejszego opracowania jest przybliżenie istoty społecznej odpowiedzialności uczelni oraz przedstawienie wyników badań z zakresu wewnętrznego zapewnienia jakości, nawiązujących do koncepcji społecznej odpowiedzialności uczelni.

2. Koncepcja społecznej odpowiedzialności w odniesieniu do uczelni

Postrzeganie uczelni jako organizacji ponoszącej odpowiedzialność względem społeczeństwa spowodowało, że pojawiły się propozycje modelowych ujęć współczesnej szkoły wyższej, uwzględniających powiązania instytucji akademickiej z otoczeniem. Do najbardziej znanych należą:

- model uczelni przedsiębiorczej,
- model uniwersytetu trzeciej generacji,
- model uczelni podporządkowanej wiedzy,
- model uczelni obywatelskiej.

W modelach tych, pomimo znacznego zróżnicowania w obszarze funkcjonowania uczelni, można odnaleźć nawiązania do idei społecznej odpowiedzialności instytucji akademickiej [Leja (red.) 2008; *Polskie szkolnictwo...* 2009; Wissema 2005; Drapińska 2011].

Aby odpowiedzieć na pytanie: jakimi cechami charakteryzuje się szkoła wyższa społecznie odpowiedzialna, można sięgnąć do ujęć społecznej odpowiedzialności w odniesieniu do przedsiębiorstwa (*Corporate Social Responsibility* – CSR²).

Analiza definicji z tego zakresu wskazuje, że:

- społeczna odpowiedzialność to koncepcja charakteryzująca się dobrowolnym uwzględnieniem w działalności gospodarczej problematyki społecznej, ochrony środowiska, współpracy z interesariuszami [Olejniczak 2012],
- społeczna odpowiedzialność opiera się na relacji dwóch sfer: biznesu i społeczeństwa, wzajemnie oddziałujących na siebie [Żemigała 2013],

² Termin *Corporate Social Responsibility* na początku był stosowany głównie do przedsiębiorstw dużych (korporacji), z czasem jednak zakres jego stosowania został poszerzony. Szerzej zob.: [Żemigała 2013].

- działania społecznie odpowiedzialne organizacji dotyczą z reguły czterech płaszczyzn: filantropijnej, etycznej, prawnej i ekonomicznej [Walkowiak, Krukowski (red.) 2009],
- społeczna odpowiedzialność tworzy zobowiązanie organizacji względem wewnętrznych i zewnętrznych grup społecznych oraz jest przedmiotem celowego i zinstytucjonalizowanego działania, które może prowadzić do przewagi konkurencyjnej [Skrzypek (red.) 2010],
- w społecznej odpowiedzialności szczególną rolę przypisuje się stosunkom z interesariuszami, które mogą prowadzić do uzyskania korzyści dla wszystkich zainteresowanych stron [Górny 2013].

Społeczna odpowiedzialność powinna zatem opierać się na budowaniu dobrowolnych, wzajemnych relacji organizacji z jej interesariuszami w celu spełnienia ich oczekiwań.

Odnosząc przytoczone definicje i cechy społecznej odpowiedzialności biznesu do funkcjonowania szkoły wyższej, należy określić interesariuszy uczelni, do których należą przede wszystkim: władze państwowe i społeczeństwo, pracodawcy, studenci (kandydaci, studujący, absolwenci), rodzice, pracownicy i inne instytucje. Należy także zwrócić uwagę, że koncepcja ta nawiązuje do podejścia rynkowego, które zakłada „otworzenie się” instytucji akademickich na zewnątrz i zacieśnienie współpracy z podmiotami wchodzącymi w skład jego otoczenia [Nowaczyk, Sobolewski (red.) 2011].

W literaturze można odnaleźć propozycje definiowania społecznie odpowiedzialnej szkoły wyższej. K. Leja za społecznie odpowiedzialną uczelnię uważa szkołę wyższą służącą otoczeniu, a odpowiedzialność względem społeczeństwa odnosi do przygotowania absolwentów do pełnienia funkcji pracowników wiedzy oraz budowania ścisłych relacji ze społecznością biznesową i samorządową. Takie podejście wynika z faktu, iż uczelnie są instytucjami tworzącymi oraz przekazującymi wiedzę. W tym ujęciu, aby uczelnia była społecznie odpowiedzialna, powinna:

- uwzględniać oczekiwania interesariuszy poprzez kształtowanie relacji z nimi w aspekcie ekonomicznym, społecznym i etycznym,
- działać w ramach regulatorów, czyli zbioru zasad służących spełnianiu oczekiwań; regulatorami tymi są: ramy prawne dotyczące szkolnictwa wyższego, rynek usług świadczonych przez uczelnię, presja społeczna związana m.in. z otwarciem europejskiego rynku szkolnictwa wyższego, samorządność akademicka,
- dążyć do budowania kultury organizacyjnej sprzyjającej innowacyjności [Leja (red.) 2008].

M. Geryk zwraca uwagę, że społeczna odpowiedzialność uczelni powinna opierać się na zarządzaniu nią na podstawie kodeksu dobrych praktyk oraz kształtowaniu społecznie pożądanych postaw wśród interesariuszy, szczególnie wśród studentów. Istotne jest również uwzględnienie założeń koncepcji społecznej odpowiedzialności w misji, wizji i strategii działania szkoły wyższej, co wskazuje na konieczność

uświadomienia pracownikom rangi roli społecznej uczelni, a następnie ich zaangażowania w realizację celów [Geryk 2012].

Uwzględniając współczesne warunki funkcjonowania szkół wyższych, należy dodać, że społeczną odpowiedzialność uczelni należy łączyć z takimi działaniami, jak: zapewnienie wysokiej jakości kształcenia, transfer wiedzy do gospodarki w celu pobudzenia jej wzrostu, edukacja przyszłych elit społeczeństwa, realizowanie aktywnej polityki społecznej wobec studentów, wykładowców i innych pracowników uczelni, likwidowanie barier społecznych [Sagintayeva, Kurakbayev (ed.) 2013].

Podsumowując ten wątek rozważań, można przyjąć, że w społecznie odpowiedzialnej uczelni powinny funkcjonować mechanizmy prowadzące do nawiązywania i umacniania relacji z interesariuszami, co zwraca także uwagę na jakość świadczonych usług, przede wszystkim usług edukacyjnych oraz badawczych, odpowiadających zróżnicowanym oczekiwaniom stron zainteresowanych.

3. Istota wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia

W świetle koncepcji CSR jednym z przejawów odpowiedzialności uczelni wobec społeczeństwa jest nawiązywanie relacji z interesariuszami oraz kształcenie absolwentów spełniających ich oczekiwania. W takim kontekście na szczególną uwagę zasługują działania realizowane w obszarze zapewnienia jakości. Zapewnienie jakości może być rozumiane jako zbiór metod i procedur dotyczących oceny, monitorowania, gwarantowania lub podnoszenia jakości szkół wyższych, za pomocą których można określić stopień spełnienia wymagań wyznaczanych przez same uczelnie, organizacje oceniające, a także organy rządowe [Wosik (red.) 2007].

Z zapewnieniem jakości wiążą się zatem takie pojęcia, jak: standardy i normy, akredytacja, benchmarking, efekty kształcenia, odpowiedzialność. Istotne jest, iż działania w ramach zapewnienia jakości tworzą podstawy do budowania kultury jakości w szkołach wyższych [Altbach, Reisberg, Rumbley 2009].

Zapewnienie jakości jest najczęściej odnoszone do procesu kształcenia, a system zapewnienia jakości może mieć charakter wewnętrzny lub zewnętrzny. Wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia (uczelniany) odzwierciedla mechanizmy i procedury funkcjonujące w szkole wyższej w zakresie oceny jakości, zaś zewnętrzny opiera się na ocenie dokonywanej przez instytucje zewnętrzne [Szulc (red.) 2007].

Wewnętrzne systemy zapewnienia jakości są zróżnicowane w zależności od przyjętej misji, celów i strategii działania uczelni. Można jednak wskazać typowe elementy systemu, do których należą:

- oficjalny dokument zawierający opis systemu,
- instytucjonalne umocowanie,
- regulamin postępowania,
- procedury z zakresu rozliczania działań dydaktycznych [Szulc (red.) 2007].

Podstawowy cel wdrożenia uczelnianego systemu zapewnienia jakości to doskonalenie jakości kształcenia. Jednakże funkcjonowanie systemu nie zawsze jest związane z osiągnięciem zakładanych efektów. Problemy mogą wynikać z:

- braku zaangażowania pracowników w procesy zapewniania jakości,
- niejawności reguł działania systemu,
- braku spójności przyjętych procedur [Szulc (red.) 2007].

Aby pomóc instytucjom szkolnictwa wyższego w budowaniu systemów zapewnienia jakości, w ramach Procesu bolońskiego³ zostały opracowane *Standardy i wskazówki dotyczące zapewnienia jakości kształcenia w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego* zwane *Raportem z Bergen*. Standardy te w odniesieniu do uczelnianych systemów jakości obejmują:

- posiadanie przez uczelnię polityki i związanych z nią procedur w zakresie jakości oferowanych usług oraz realizowanie strategii na rzecz ciągłej poprawy jakości,
- zatwierdzanie, monitoring oraz okresowy przegląd programów studiów oraz ich efektów,
- ocenianie studentów według przyjętych kryteriów,
- zapewnienie jakości kadry dydaktycznej poprzez posiadanie metod gwarantujących, że nauczyciele akademicy prowadzący zajęcia posiadają odpowiednie kwalifikacje,
- posiadanie określonych zasobów do nauki oraz środków wsparcia dla studentów,
- posiadanie systemów informacyjnych służących do gromadzenia i przekazywania informacji dotyczących skutecznego zarządzania oferowanymi programami studiów i innymi działaniami,
- publikowanie informacji dotyczących oferowanych programów studiów i ich efektów [*Standardy i wskazówki...* 2005].

W polskich szkołach wyższych wewnętrzne systemy zapewnienia jakości obowiązkowo powinny zawierać:

- badanie opinii studentów na temat jakości realizowanych zajęć dydaktycznych,
- okresową ocenę pracowników,
- monitorowanie karier zawodowych absolwentów,
- procedurę analizy efektów kształcenia [Ustawa z 27 lipca 2005].

Należy także pamiętać, że wewnętrzne systemy zapewnienia jakości kształcenia z jednej strony opierają się na samoocenie uczelni, z drugiej – stanowią narzędzie oceny zewnętrznej.

³ Proces boloński został zainicjowany podpisaniem w 1999 roku Deklaracji bolońskiej. Akt ten zapoczątkował współpracę między państwami europejskimi w dziedzinie edukacji na poziomie wyższym. Podstawowym celem Procesu bolońskiego było utworzenie, a obecnie rozwój Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego.

4. Społeczna odpowiedzialność uczelni a standardy dotyczące wewnętrznego systemu zapewnienia jakości w świetle wyników badań empirycznych

Przedstawione w tej części artykułu wyniki badań⁴ dotyczą dwóch wybranych europejskich standardów z obszaru wewnętrznego zapewnienia jakości, w których można szukać odniesień do społecznej odpowiedzialności uczelni, w szczególności do jej interesariuszy⁵. Standardy te, zawarte w Raporcie z Bergen, dotyczą posiadania przez uczelnię polityki i procedur w zakresie jakości kształcenia oraz zatwierdzania, monitorowania oraz okresowego przeglądu programów studiów oraz ich efektów.

W odniesieniu do pierwszego standardu, zgodnie ze wskazówkami zawartymi w Raporcie z Bergen, szkoły wyższe „powinny posiadać politykę oraz związane z nią procedury w zakresie jakości oraz standardy oferowanych przez siebie programów i ich efektów. Powinny także przyjąć na siebie wyraźne zobowiązanie do rozwoju kultury, która uznaje znaczenie jakości oraz jej zapewnienia w ich funkcjonowaniu. W tym celu instytucje powinny opracować i wprowadzić w życie strategię na rzecz ciągłej poprawy jakości. Strategia, polityka oraz procedury powinny posiadać formalny status i być powszechnie dostępne. Powinny również przewidywać określone funkcje dla studentów oraz innych zainteresowanych stron” [*Standardy i wskazówki...* 2005]. Na pytanie: czy w Państwa szkole jest opracowana na poziomie uczelni polityka oraz związane z nią procedury w zakresie zapewnienia jakości, 73 uczelnie, czyli 92,4% próby badawczej, odpowiedziały pozytywnie. Respondenci z 6 szkół wyższych udzielili odpowiedzi negatywnej. Wymienione dokumenty, zdaniem ankietowanych, mają formalny status w 71 uczelniach.

W omawianym standardzie zwrócono uwagę na elementy, które musi zawierać poprawnie opracowana polityka jakości. Powinny one dotyczyć m.in.: relacji pomiędzy działalnością dydaktyczną a badawczą, organizacji systemu zapewnienia jakości, zaangażowania studentów w procesy zapewnienia jakości, sposobów wdrażania, monitorowania i korygowania polityki [*Standardy i wskazówki...* 2005]. W tabeli 1 przedstawiono rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące występowania określonych

⁴ Badania zostały przeprowadzone w 79 szkołach wyższych (31 niepublicznych oraz 48 publicznych) na terenie Polski w latach 2011-2013. Dobór do próby badawczej miał charakter celowy. Ze względu na to, iż struktura próby nie odzwierciedla układu populacji generalnej, wnioski z badań mogą zostać odniesione tylko do próby badawczej. Badania zostały zrealizowane z wykorzystaniem kwestionariusza ankietowego skierowanego do rektorów uczelni, zawierającego przede wszystkim pytania wielokrotnego wyboru. Głównym celem badań było udzielenie odpowiedzi na pytanie: w jakim stopniu elementy wewnętrznych systemów zapewnienia jakości funkcjonujących w polskich szkołach wyższych spełniają standardy z tego zakresu sformułowane w *Standardach i wskazówkach dotyczących zapewnienia jakości kształcenia w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego*. Niniejsze opracowanie zawiera prezentację wybranych wyników badań.

⁵ Częściowe wyniki prezentowanych w tym opracowaniu badań empirycznych zostały opublikowane w: [Partycki (red.) 2014; Handel Wewnętrzny 2014 – w recenzji].

Tabela 1. Częstość deklarowanych elementów/informacji zawartych w polityce zapewnienia jakości

Element polityki jakości	Odpowiedzi twierdzące	
	N = 74	%
Zobowiązanie do ciągłego doskonalenia (zapewnienia) jakości kształcenia	74	100,0%
Relacje między działalnością dydaktyczną a badawczą	34	45,9%
Zaangażowanie studentów w zapewnienie jakości	70	94,6%
Organizacja systemu zapewnienia jakości	73	98,6%
Zobowiązanie do kształtowania kultury jakości	56	75,7%
Wskazanie roli interesariuszy szkoły w procesie kształtowania oferty edukacyjnej	59	79,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

elementów (informacji) w politykach zapewnienia jakości przyjętych w badanych szkołach wyższych. Informacje pochodzą z 74 uczelni.

Analizując wyniki badań, należy zwrócić uwagę, że wszystkie 74 uczelnie zadeklarowały, iż opracowana polityka jakości zawiera zobowiązanie do ciągłego doskonalenia (bądź zapewnienia) jakości kształcenia. Ponad 90% badanych szkół spośród tych, od których uzyskano odpowiedzi, zawarło w polityce informacje na temat zaangażowania studentów w procesy zapewnienia jakości (70 uczelni), a 59 szkół wskazało rolę interesariuszy w procesie kształtowania oferty edukacyjnej.

W tabeli 2 przedstawiono rozkład ww. odpowiedzi, wyodrębniając w badanej zbiorowości szkoły wyższe zróżnicowane pod względem organu założycielskiego. Informacje pochodzą z 46 uczelni publicznych oraz 28 niepublicznych.

Tabela 2. Częstość deklarowanych elementów/informacji zawartych w polityce jakości w badanych uczelniach z uwzględnieniem kryterium podziału uczelni na publiczne i niepubliczne

Element polityki jakości	Uczelnie publiczne		Uczelnie niepubliczne	
	N = 46	%	N = 28	%
Zobowiązanie do ciągłego doskonalenia (zapewnienia) jakości kształcenia	46	100,0%	28	100,0%
Relacje między działalnością dydaktyczną a badawczą	20	43,5%	14	50,0%
Zaangażowanie studentów w zapewnienie jakości	45	97,8%	25	89,3%
Organizacja systemu zapewnienia jakości	45	97,8%	28	100,0%
Zobowiązanie do kształtowania kultury jakości	37	80,4%	19	67,9%
Wskazanie roli interesariuszy szkoły w procesie kształtowania oferty edukacyjnej	37	80,4%	22	78,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Uzyskane wyniki badań wskazują, iż różnica między uczelniami publicznymi i niepublicznymi dotyczy zaangażowania studentów w działania związane z zapewnieniem jakości. Prawie wszystkie uczelnie publiczne (97,8%) deklarują, iż w opracowanej polityce znajduje się informacja na ten temat, w przypadku szkół niepublicznych – taką opinię wyraziło prawie 90% uczelni. Odpowiedzi dotyczące wskazania roli interesariuszy w procesie kształtowania oferty edukacyjnej w odniesieniu do szkół zarówno publicznych, jak i niepublicznych kształtowały się na podobnym poziomie – ok. 80%.

Kolejny omawiany element wewnętrznego systemu zapewnienia jakości, zawarty w europejskich standardach i wskazówkach z tego zakresu, dotyczy zatwierdzenia, monitorowania oraz okresowego przeglądu programów studiów oraz ich efektów. W tabeli 3 przedstawiono rozkład odpowiedzi na pytanie: *Jakie formalnie zatwierdzone działania z zakresu monitorowania programów nauczania i ich efektów są realizowane w ramach systemu zapewnienia jakości w Państwa szkole*. Odpowiedzi pochodzą z 79 uczelni.

Tabela 3. Częstość deklarowanych działań związanych z monitorowaniem programów nauczania i ich efektów

Rodzaj działania	Odpowiedzi twierdzące	
	N = 79	%
Opracowanie i publikacja zamierzonych efektów kształcenia	72	91,1%
Selekcja kandydatów (przeprowadzanie egzaminów wstępnych, rozmów kwalifikacyjnych)	26	32,9%
Regularna ocena zgodności programów nauczania ze standardami kształcenia	66	83,5%
Opracowanie sylwetki absolwenta	67	84,8%
Badanie zgodności zakresu prowadzonych zajęć z działalnością badawczą pracowników naukowo-dydaktycznych	41	51,9%
Funkcjonowanie formalnych procedur zatwierdzenia programów nauczania przez organ inny niż jednostka prowadząca dany program	43	54,4%
Regularne zbieranie opinii studentów nt. realizowanych programów	70	88,6%
Badanie oczekiwań pracodawców nt. programów nauczania	58	73,4%
Regularne zbieranie opinii absolwentów nt. jakości kształcenia	65	82,3%
Ewaluacja zajęć dokonywana przez prowadzących	60	75,9%
Inne	11	13,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Uzyskane wyniki wskazują, że w badanych uczelniach najczęściej deklarowanymi działaniami z zakresu monitorowania programów kształcenia oraz ich efektów są:

- opracowanie i publikacja efektów kształcenia (72 uczelnie),
- regularne zbieranie opinii studentów nt. realizowanych programów (70 uczelni),

- opracowanie sylwetki absolwenta (67 uczelni),
- regularna ocena zgodności programów nauczania ze standardami kształcenia (66 uczelni),
- regularne zbieranie opinii absolwentów nt. jakości kształcenia (65 uczelni).

Działaniem najrzadziej realizowanym, zgodnie z odpowiedziami respondentów, jest selekcja kandydatów na studia – tylko w 26 uczelniach, czyli w 32,9% badanej populacji, stosowane są procedury selekcyjne. Koncentrując się na społecznej odpowiedzialności uczelni, należy zauważyć, że regularne zbieranie opinii pochodzących od studentów oraz absolwentów nt. realizowanych programów oraz jakości kształcenia jest jednym z najczęstszych działań podejmowanych w szkołach wyższych. Należy także dodać, że w 58 uczelniach, stanowiących prawie 74% badanych szkół, przeprowadzane są badania wśród pracodawców dotyczące ich oczekiwań odnośnie do programów nauczania.

W tabeli 4 zaprezentowano rozkład ww. odpowiedzi, wyodrębniając w badanej zbiorowości szkoły wyższe zróżnicowane pod względem organu założycielskiego. Informacje pochodzą z 48 uczelni publicznych oraz 31 niepublicznych.

Tabela 4. Częstość deklarowanych działań związanych z monitorowaniem programów nauczania i ich efektów w badanych uczelniach z uwzględnieniem kryterium podziału uczelni na publiczne i niepubliczne

Rodzaj działania	Uczelnie publiczne		Uczelnie niepubliczne	
	N = 48	%	N = 31	%
Opracowanie i publikacja zamierzonych efektów kształcenia	45	93,8%	27	87,1%
Selekcja kandydatów (przeprowadzanie egzaminów wstępnych, rozmów kwalifikacyjnych)	23	47,9%	3	9,7%
Regularna ocena zgodności programów nauczania ze standardami kształcenia	37	77,1%	29	93,5%
Opracowanie sylwetki absolwenta	40	83,3%	27	87,1%
Badanie zgodności zakresu prowadzonych zajęć z działalnością badawczą pracowników naukowo-dydaktycznych	23	47,9%	18	58,1%
Funkcjonowanie formalnych procedur zatwierdzania programów nauczania przez organ inny niż jednostka prowadząca dany program	25	52,1%	18	58,1%
Regularne zbieranie opinii studentów nt. realizowanych programów	40	83,3%	30	96,8%
Badanie oczekiwań pracodawców nt. programów nauczania	34	70,8%	24	77,4%
Regularne zbieranie opinii absolwentów nt. jakości kształcenia	39	81,2%	26	83,9%
Ewaluacja zajęć dokonywana przez prowadzących	40	83,3%	20	64,5%
Inne	4	8,3%	7	22,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Uzyskane wyniki wskazują, że w działaniach deklarowanych przez badane szkoły publiczne oraz niepubliczne, ukierunkowanych na interesariuszy, można zauważyć pewne różnice. W prawie wszystkich uczelniach niepublicznych (96,8% badanej populacji) ma miejsce regularne zbieranie opinii absolwentów nt. jakości kształcenia; w uczelniach publicznych takie działania zostały wskazane przez 83,3% badanych szkół. Większy odsetek szkół niepublicznych (77,4%) deklaruje przeprowadzanie wśród pracodawców badań dotyczących ich oczekiwań z zakresu programów nauczania (uczelnie publiczne – 70,8%). Nieznaczne różnice, także na korzyść uczelni niepublicznych, dotyczą regularnego zbierania opinii absolwentów na temat jakości kształcenia.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż w elementach wewnętrznych systemów zapewnienia jakości funkcjonujących w badanych uczelniach można odnaleźć nawiązania do koncepcji społecznej odpowiedzialności szkoły wyższej. Uzyskane wyniki badań uprawniają także do wysunięcia wniosku, iż w zależności od rodzaju szkoły wyższej (publiczna, niepubliczna) systemy te wykazują zróżnicowanie w zakresie poszczególnych działań realizowanych w ramach elementów systemu.

5. Zakończenie

Funkcjonowanie współczesnej szkoły wyższej to „poszukiwanie równowagi między jej wewnętrznym światem niezmiennych wartości a zmieniającymi się wyzwaniami świata zewnętrznego” [Woźnicki 2007]. W procesie tym uczelnie kształtują swoje relacje z interesariuszami, od których są zależne. Wyzwania dotyczą również konieczności podejmowania działań ukierunkowanych na doskonalenie jakości świadczonych usług. Jakość i działania prowadzące do jej zapewnienia mają bowiem kluczowe znaczenie w budowaniu odpowiedzialnych relacji między szkołami wyższymi a ich interesariuszami [Sagintayeva, Kurakbayev (ed.) 2013].

Na podstawie przeprowadzonych studiów literaturowych oraz wyników badań empirycznych należy stwierdzić, że koncepcja społecznej odpowiedzialności w odniesieniu do uczelni staje się rzeczywistością. Świadczy o tym również fakt, iż w działaniach zadeklarowanych przez szkoły wyższe z zakresu zapewnienia jakości kształcenia można odnaleźć bezpośrednie nawiązania do elementów tej koncepcji.

Literatura

- Altbach F., Reisberg L., Rumbley L., 2009, *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, p. 53, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001831/183168e.pdf> (20.10.2014).
- Drapieńska A., 2011, *Zarządzanie relacjami na rynku usług edukacyjnych szkół wyższych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Geryk M., 2012, *Spoleczna odpowiedzialność uczelni*, Oficyna Wydawnicza, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Górny A., 2013, *Informacja w społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa*, *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, zeszyt 35, s. 159.

- Leja K. (red.), 2008, *Społeczna odpowiedzialność uczelni*, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk.
- Nowaczyk G., Sobolewski D. (red.), 2011, *Marketing w szkole wyższej. Przemiany w orientacji marketingowej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Poznań.
- Olejniczak K., 2012, *Społeczna odpowiedzialność a kreowanie przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw*, Sekcja Wydawnictw Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
- Partycki S. (red.), 2014, *Perspektywy rozwoju społeczeństwa sieciowego w Europie Środkowej i Wschodniej*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Polskie szkolnictwo wyższe. Stan, uwarunkowania i perspektywy*, 2009, Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Warszawa.
- Sagintayeva A., Kurakbayev K. (ed.), 2013, *Conference proceedings: Global trends in higher education and their impact on the region*, 12–13 June 2013, Astana, Kazakhstan, p. 25, 57, http://ehelf.nu.edu.kz.....Final%20Version_2.pdf (20.10.2014).
- Skrzypek E. (red.), 2010, *Problemy etyczne w organizacji uczącej się*, Wydział Ekonomiczny, Katedra Zarządzania Jakością i Wiedzą UMCS, Lublin.
- Standardy i wskazówki dotyczące zapewnienia jakości kształcenia w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego*, 2005, Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewnienia Jakości w Szkolnictwie Wyższym, Warszawa.
- Szulc T. (red.), 2007, *Jakość kształcenia w szkołach wyższych*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.
- The Erfurt Declaration on University Autonomy*, 1996, <http://www.pef.uni-lj.si/ceps/knjiznica/doc/erfurt-declaration.pdf> (02.07.2014).
- Ustawa z 27 lipca 2005 roku Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U., nr 164, poz. 1365 ze zm.
- Wałkowiak R., Krukowski K. (red.), 2009, *Społeczna odpowiedzialność organizacji – od odpowiedzialności do elastycznych form pracy*, Wydawnictwo Fundacja „Wspieranie i Promocja Przedsiębiorczości na Warmii i Mazurach”, Olsztyn.
- Wissem J.G., 2005, *Technostarterzy, dlaczego i jak*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Wosik D. (red.), 2007, *Systemy zapewnienia jakości w szkolnictwie wyższym – aspekty praktyczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Woźnicki J., 2007, *Uczelnie akademickie jako instytucje życia publicznego*, Fundacja Rektorów Polskich, Warszawa.
- Żemigala M., 2013, *Społeczna odpowiedzialność w świetle analiz bibliometrycznych i opinii pracowników na temat równowagi między życiem zawodowym a prywatnym*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

SOCIAL RESPONSIBILITY OF UNIVERSITIES IN THE CONTEXT OF THE INTERNAL QUALITY ASSURANCE

Summary: The purpose of this article is to present the essence of social responsibility and internal quality assurance in higher education. The article presents the results of research carried out in 79 Polish universities, concerning the selected elements of the internal system of quality assurance. The analysis of the results indicates that the activities undertaken by universities in quality assurance could be reference to elements of the concept of social responsibility.

Keywords: social responsibility, internal quality assurance of education, university.